

Heemkundige Kring Dr. Croquet - Walem



MAGAZINE 57 - De gilden in Waelhem

Driemaandelijkse uitgave : april-mei-juni 2020



Colofon

**Dit magazine is een uitgave van
vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem**

**Maatschappelijke zetel:
Kloosterstraat 76
B-2800 Walem**

**www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be**

**U kan lid worden door
overschrijving van
12 euro op rekening nr.:
BE23 7512 0773 0691
dan krijgt u de volgende nummers
van ons tijdschrift in uw bus.**

**Redactie en medewerkers
van dit nummer:**

**Hugo Rom
Staf Daems
Karel Caelen
Karel De Belder
Willy Hendrickx
Walter Marivoet
Lucas Van de Leur
Tom Van Buggenhout
Boudewijn Ceulemans**

**Foto voorpagina:
Personages uit de gilde van de
voetboogschutters tijdens de stoet
voor de inhuldiging van
burgemeester Coppens in 1959.**

Onze ereleden

Balzarini Jan-Delwiche J.	Nuyts Dirk
Bellon Bert-Loiselle Martine	Peeters Katrien (Apotheek-Walem)
Belmans Wilfried	Peeters Henri
Bergé Jan	Poot Jaak-Janssens Lea
Bruynseels Marc	Rahier Rombaut
Caelen Karel	Ressler Alex
Carpentier Christiane	Ressler Willy
Ceulemans Boudewijn	Rom Hugo
Coeckelbergh Willy	Rymenams Frans
Daems Rik	Steensels Danny-Van Malderen Sabine
De Belder Karel	Vaes Karel
De Coster Joan	Van Buggenhout Tom-Veys Ann
De Greve Frans	Van de brul Dirk (Bouwwerken),
De Groef Gerard	Van Genechten Gaby
De Laet Pieter	Van Lint Jean-Van den Heuvel Inge
De Win-Van Reeth	Van Look Juliette
Dox-Vercammen	Van Malderen Stefaan
Duquene S.-Van Buggenhout C.	Vandamme Ricardo
Gebr. Peeters BVBA(Schrijnwerkerij)	Vander Kuylen Bart (Dierenarts)
Gijsemans Jan	Vansant Elza
Gilon Els (Haarstudio Ellix)	Verbeeck Ludo
Groep Gilon BVBA	Vercammen Fons (AXA Bank)
Hendrickx Willy	Verlinden Jan
Honsia Clara	Wouters Gerald (Aannemer)
Huysmans Florentine	
Janssens Pieter	
Laurent Olivier	
Dokter Liekens Jo	
Maes Bob-Van Buggenhout Agnes	
Mariën Maria	
Marivoet Chantal	
Marivoet Herman	
Marivoet Martin	
Marivoet Walter-van Berckelaer Liz	
Merckx Eddy-Tanghe Annabel	
Michiels Frank	
Nauwelaerts Eugene	

EDITORIAAL

Infra domum manere

De snelheid waarmee CoViD-19 onze contreien overspoelde, slaat nog steeds met verstomming. Begin maart leek een verplichte lock-down nog het ondenkbare, twee weken later zaten we allemaal gekluisterd in ons kot, voor vele weken.

De laatste jaren waren er wel meer virussen die heel lokaal opdoken. De medische wereld moest zich dan schrap zetten, want ze gaven aan dat ze met deze virussen aan de grenzen van hun kennis en mogelijkheden waren gekomen. Maar CoViD-19 verspreidt zich sluipend en vaak verborgen, het houdt zich lang gedeisd, hierdoor werd dit nieuwe virus snel een wereldwijd probleem.

In het verleden kende de mensheid ook al dergelijke grote epidemieën. Vaak wordt dan de Spaanse griep aangehaald (op het einde van de eerste wereldoorlog en de eerste jaren erna), en nog verder terug in de tijd de pest. Er wordt gezegd dat de Spaanse griep meer slachtoffers maakte dan de eerste wereldoorlog zelf, en dat het mogelijk wel een van de redenen was dat de oorlogvoerende partijen met elkaar gingen praten over vrede. Er was dus een wereld voor en na de Spaanse griep.

In 1347 tot 1352 (vijf jaar lang) hield de pest lelijk huis in heel Europa. Net zoals corona nu verspreidde de ziekte zich via Italië naar West- en Noord-Europa. De tocht van de pest naar het noorden ging veel langzamer dan die van corona. De pest ging immers te voet en eventueel te paard, corona snelde mee in de personenwagens, de ski-tourbussen en de vliegtuigen van de 21ste eeuw.

Een bijzonder getuige van de pest in die periode was Lodewijk Heyligen. Deze Limburger werd geboren te Beringen in het jaar 1304. Hij studeerde eerst in zijn geboortestad en later in Luik, waar de studie van muziek zijn bijzondere aandacht kreeg. Hij werd gewijd en reisde naar Avignon in het zuiden van Frankrijk waar toen de paus resideerde.

In 1342 wordt hij benoemd tot cantor van de Sint-Donaaskathedraal in Brugge. In 1348 (een jaar na de uitbraak van de pest) is hij opnieuw in Avignon. Vanuit die stad schrijft hij een brief aan zijn confraters in Brugge, waarin hij de verschrikkingen van de pest beschrijft en hoe die ziekte had huisgehouden in Avignon. De helft van de stad zou er aan bezwijken zijn, en een van de slachtoffers is zijn meester kardinaal Colonna.



Avignon

In 1348 -het moment waarop Heyligen de brief stuurt- was Brugge nog niet getroffen door de ziekte. Hij waarschuwt zijn confraters en geeft vele tips om de ziekte te overleven. De voorbije weken werd één zinsnede uit die brief van onder het stof gehaald, en spande zo een boog tussen 2020 en 1348. "Sed infra domum manere optimum est, donec epidemia hec transeat. - Het is het beste om binnen in huis te blijven, tot de epidemie over is." De meest eenvoudige remedie tegen epidemieën blijkt in de middeleeuwen en in de 21ste eeuw nog steeds dezelfde. Bijgevolg klonk dezelfde boodschap van de middeleeuwse cantor even vastberaden door in de persconferentie van onze minister van Volksgezondheid.... en ook Heyligen: hij meende het, hé!

In ons kot hadden we tijd om aan een nieuw tijdschrift te werken: we belichten de gilden van Walem. We brengen verslag uit van een pre-corona trip naar Limburg, waar we in een parallelle wereld lijken te komen. Met dank aan onze aandachtige lezers doen we ook een rechtzetting over een eerder artikel, en oud nieuws van 110 jaar geleden blijft het nog steeds goed doen. Veel leesplezier en hou het veilig en gezond !

De gilden in Waelhem

De schutterij of schuttersgilde was een lokale militie opgericht in de middeleeuwen, bestaande uit burgers, om hun stad of dorp te beschermen en verdedigen bij een externe aanval van bijvoorbeeld rondzwervende roversbenden of vreemde legers en intern de orde te handhaven bij oproer, brand of prominent bezoek. De kerntaken van de schutterij waren aldus te vergelijken met die van de hedendaagse orde en hulpdiensten zoals politie, brandweer en het leger: het bewaken en bewaren van orde, rust en veiligheid van de burgers. De naam schutterij komt waarschijnlijk van het schieten, eerder dan van het beschutten.

Het valt te betwijfelen of er sprake is van een echte gilde omdat het om plaatselijke "vrijwilligers" ging, die daarnaast ook nog een ander beroep uitoefenden. De gilden hadden aanvankelijk een sterk religieus karakter; ook de schutterij beschikte vaak over een eigen kapel en altaar. Naast de beveiligingstaken van de schutterij was ook de sociale taak van belang: het vaste onderkomen of lokaal van samenkomst van de plaatselijke schutterij werd door de leden ook gebruikt om allerlei lokale zaken te bespreken en om, zoals men tegenwoordig zegt, te 'netwerken'. Vaak was er ook een soort 'armenkas' in de schutterij om behoeftige en zieke leden te ondersteunen.

Om toe te treden tot de schutterij moest men burger of poorter zijn van de stad en in staat zijn de uitrusting te bekostigen: de aanschaf van een wapen en functionele of status bevestigende kleding, zoals een hoed met een pluim of een zijden sjerp. De vaandrig was vaak een in het geel uitgedoste ongetrouwde jongeman; de kapitein was niet altijd afkomstig uit de wijk, als de buurt niet zelf een geschikte of betrouwbare kandidaat kon leveren. De schutterij was een steun voor het lokale gezag, omdat de officieren werden benoemd door het stadsbestuur. Voor de plaatselijke elite was het toetreden of uitdienen van een tweejaarlijkse periode vaak een opstapje tot andere, belangrijke posten.

Wanneer de schuttersgilden ontstaan zijn in Walem hebben we niet kunnen terugvinden, doch ze hebben hun bloeiperiode in de 1e helft van de 15e eeuw.

Zij organiseerden jaarlijks een processie, waarbij ze fier opstapten om met hun mooiste outfit te pronken.

Ook werden jaarlijks wedstrijden georganiseerd. Wie de hoofdvogel afschoot tijdens de koningsschieting werd koning benoemd en mocht gedurende een jaar de "gildebreuk" dragen. De gildebreuk is een smeedwerk, meestal uit zilver, waarbij elke nieuwe koning een stuk liet toevoegen.

Er hebben te Walem 3 gilden bestaan:
De gilde van Sint Joris, de voetboogschutters.
De gilde van Sint Sebastiaan, de handboogschutters.
De gilde van Sint Ambrosius of van de biekorf.

St. Jorisgilde

In 1442 nam de gilde van de voetboogschutters deel aan een prijsschieting te Vilvoorde.

Wat was er gebeurd? Had de Walemse gilde zulke buitengewone bijval gehad. Wat is zeker. De Brusselaars vielen het huis, waar de Walemse gildemannen geherbergd waren en poogden het zelfs in brand te steken. Als straf werden verschillende Brusselaars tot bedevaarten veroordeeld.

In 1464 trokken de voetboogschutters naar de feesten



De gildebreuk van een Sint-Jorisgilde (1401-1500), zoals te zien in museum Vleeshuis Antwerpen.©

van Lier, en omtrent 1501 naar het landjuweel van Mechelen. In 1509 behaalde de gilde te Antwerpen de prijs van het schoonste inkomen. Nog mooier was de zegepraal welk ze in 1534 te Mechelen verkregen, de eerste prijs van inkomen, de tweede prijs van spelen en de derde van het schieten.

In 1569 en 1576 is de gilde nog vermeld als bezitter van "'eenen cyns van zes gulden".



*De leden van het gilde van de Grote Kruisboog te Mechelen (ca. 1500)
door de Meester van het Mechelse Sint-Jorisgilde in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen©*

St. Sebastianusgilde

Deze handbooggilde is beter bekend geweest, en heeft een langer bestaan gekend.

Reeds in 1432 opende hier de handbooggilde een landjuweel, ook in 1464 en in 1509 hield zij gedurende 6 weken een prijsschieting.

De Sebastiaangilde of gulde van de edele handboog, bestond uit een hoofdman, een koning, dekens, cornet, alpheris, supposten en was samengesteld uit ingezetenen en vreemdelingen.

In 1711 waren er 25 inwoners van Walem en 28 vreemden lid van deze gilde.

De hoofdman, als beschermer der gulde aanzien, werd meestal gekozen uit de voornaamste gildebroeders. Deze titel moest hoog in de eer staan, want men las op de zerksteen van Walter Damen, schepen, gestorven op 22 maart 1693 en in de kerk begraven: "hoofdman



Café "het Gulden hoofd" , herberg en winkel. De herberg was lange tijd het clublokaal van de boogschuttersgilde Sint Sebastiaan.

Later afgebroken en vervangen door de nieuwbouw "Het Volkshuis"



De statuten van de Sint-Jorisgilde uit het Stadsarchief Mechelen .

Alzoo de gulde vanden eedelen Cruysboghe dagelyckx alsoomen by experientie siet seervergaet, ende de oude ordonantiën seer misbruyckt worden, soo op S. Joris dach schietdach H. Sacraments dach, kermis dach, ende alle andere vergeerdaghen als ook begravenissen ende vuytvaerden van hare mede broeders. Soo eest dat myn heere heer Florentius van Merode heere van Duffle etc. hoofman van onsser voors(creven) gulde ende voirts deeckens ende geswoorenen oordineren by dezen eenen iegelycken misbruyckde, te vallen in alsulcken boete hier na volgende.

Inden eerssten, soo wie op S. Joris dach niet ter kercken en compt eene heele misse hoorende sal verbeuren tot profyt vande gulde pont eens.

Item ten tweeden, soo wie op den schietdach niet en compareert ter behoorlycker plaetzen ten ware door sieckten off andere notabele excusatie sal verbeuren als boven tot profyt vande gulde twee pont eens Daer toe sal hy ghehouden syn de costen mede te betalen, alzoo dat vande deeckens ende gheswoorenen bestaeydt zal syn.

Item den derden soo wie vande gulde broeders op H. Sacraments dach niet en compt de processie te vereeren sal verbeuren tot profyt vande gulde 1,5 pont eens. Ende sullen alnoch gehouden syn die costen mede te betalen die op alzulcken dach sullen gherysen ofte compareren of niet.

Item ten vierden, soo wie op kermis dach oock niet en compt ter kercken helpende mede de processie vereeren sal verbeuren tot profyte vande gulde een pont eens

Item ten Vder soo wie niet en compareert, oft eenen ande-

ren en seynt, tot de begravenissen oft vuytvaerden van hunne overleden gulde broeders omm misse te hooren ende mede te offeren sal verbeuren tot profyte vande gulde een pont eens.

Item ten VIder sal elcken gulde broeder niet boven syn tzechich iaren zijnde gehouden syn eenen boge met syn toebehorten te hebben op pene van te verbeuren vier pont eens.

Item ten sevensten en sal niemant vande guldebroeders op de camer eenige onbeleeft oft onbehoorlycke worden spreken, twist of eenige iniurie malkanderen nae gheven op pene van arbitrale correctie vanden hoofman Deeckens ende gheswoorenen.

Item ten achsten en sal hem niemant verwoerden vande guldebroeders eenige buyten de gulde synde op de camer te brengen oft in eenige andere plaetsen daer de broeders sullen vergadert syn sonder consent vande hoofman, Dekens [ende geswoorenen] [niet leesbaar] ende daerenboven te verbeuren een half pont eens.

Item ten negensten sal de knape vande gulde ghehouden syn, soo wanneer eenighe van de gulde broeders overleden syn by hem oft by iemanden anders te luyen als haerlieder vuytvaerden gedaen worden op pene van ee half pont eens

Item ten thiesten sal den knape ghehouden sijn de broeders de wete te doen soo wanneer daer eenighe begraefenisse oft vuytvaerden gehouden worden op pene van te verbuieren tghene de gulde broeders comende souden verbueren.

Item soo wanneer iemant in eenighe bruecken gevallen is sal gehouden syn synen brueck terstondt te betalen oft [onleesbaar] sal de knape ende tamboer haer datelyck executeren ende boven haren brueck elcken moeten betalen ses stuyvers.

Item oft de deeckens oft gheswoorenen om eenige bruecken moesten comen, niet willende aenden knaep oft tamboer betalen, sullen alsdan de selve deeckens ende geswoorenen sonder inuriuratie oft iemants te tegenseggen, ende dat tot laste vande gebreckelycke mogen voor haren salaris oft moeyte trecken elck twelf stuyvers.

Item sullen alle de broeders gehouden syn opden schietdach den Coninck onder den boom oft ten langsten een ure opde camer geen te betalen ghene daer toe staet oft anders sal behalven [onleesbaar] verbueren tot profyte vande gulde ses stuyvers Item sal den brueck byden coninck moeten gewaert worden ende eersteleyck gehouden [onleesbaar] beschadicht [onleesbaar] worden oft ondersints sal tzelve moeten gehouden opleggen ende betalen wel vertaende ten tyde van vreden.

dier guld ". Cornelis Van Dyck overleden 18 januari 1747 kreeg ook deze titel.

Op Sinxendag(Pinksteren) werd er telkens een wedstrijd gehouden. Diegene die op deze dag "schietdag van koningspapegaai" de gaai of de vogel kon schieten werd koning. De guldekoning was het toegestaan op de hoge feestdag een zware zilveren ketting te dragen, die men "bruecke, broocke, breucke" noemde, waaraan zinnebeeldige voorwerpen hingen, zoals het beeld van de beschermheilige.

De staf van de koning was een een lang beschilderde pijl met het wapenschild van de gilde, een rood kruis op zwarte grond, met vier rode kruisen in de hoeken.

De dekens waren de raadsmanen, de cornet was de verslaggever en de alpheris reed te paard in de openbare plechtigheden en zwaaide met een bont gekleurde wimpel.

De hoofdman, koning, dekens, cornet en alpheris maakten jaarlijks de rekening van ontvangsten en uitgaven, welke geboekt werden en door de hoofdman bewaard.

Het Guldenhuis of Guldenhoofd in de Begijnestraat diende tot vergaderplaats, de tuin noemde men de handboog of Schuttershof en was 125 roede⁽¹⁾ groot.

Behalve deze tuin bezat de gilde " eene cijns van vier guldens" jaarlijks, vrijdom van thienden en grondlasten, vrijdom van accijns op de bieren en wijnen in hun vergaderingen geschonken. Deze vrijheden vervielen in 1755.

Bij decreet van 2 maart 1791 (Franse revolutie) werd deze tuin aangeslagen als nationaal goed en te Antwerpen verkocht voor 235 franken.

In de herberg " De Gulden Leeuw" kwam in 1861 een nieuwe maatschappij van boogschutters tot stand onder de titel: "*Societeit van den edelen handboog van St. Sebastiaan*". Het vaandel van de oude gilde kwam weer tevoorschijn. Doch na 2 jaar verdween deze maatschappij.

St. Ambrosiusgilde

In het begin van de 18e eeuw waren de bijenkwekers talrijk aanwezig in Walem.

In 1711 verenigde een twintigtal kwekers zich in een gilde onder de naam van de H. Ambrosius, en kregen de naam "*Gilden van de Biekorf*". De Drossaard gaf zijn goedkeuring en een octrooi van Karel III, gedagtekend op 1 juni 1711, bevestigde hun statuten.



*Alfons Wuyts als koningsschutter
bij boogschutters van
café "het Gulden hoofd"*



*Boogschutters liggende wip achter
café "het Gulden hoofd"*

(1)
Eén vierkante roede=
400 roeden = 1 bunder
1. Antwerpen: 0,00329017 ha
2. Mechelen: 0,003091 ha
3. Puurs: 0,003144 ha
4. Duffel: 0,00263504 ha

**De ledenlijst van de Sint Sebastiaansgilde 1711
(Bron: Stadsarchief Mechelen)**

Lijste van de Gulde van Waelhem als volcht

Innesetenen

Paschier Van Dijck
Joos Bruchmans
Peeter Asselberchts
Antonie Raijmaeckers
Peeter Voet
Peeter Somers
Jacobus Van Beneden
Hendrick Ceulders
Bartel Van den Broecke
Cornelis Van Dijck
Rombaut Van Hoeck
Jan Asselberchts
Peeter Priattus
Gommer Braeckmans
Cornelis Faes
Adriaen Van Rijmenant
Jan Van den Broeck
Wouter Verlinden
Gillis Frans
Andries Machiels
Antonius Van Craen
Henderick Neijs
Peeter Van der Vecken
Jan Van Perck
Peeter Raes

Affghesetenen

Cornelis Wyckmans (geestelijck Waelhem)
Gillis Van den Eynde (als vorens)
Peeter Neijs (als voorens)
Lieven Roculé (aff ghesetene)
Antonius Faes
Jan Asselberchts
Henderick Wyckmans
Jan Faes
Gillis Peeters
Gilliam Cuppens
Gommaer Pellemans
Jan Op de Beecke
Gilliam Frans
Jan Van Loiven
Jan Frans
Jan Van Schoere
Jan Verschueren
Jan Bullens
Lauwers Claes
Henderick Aerts
Jan Maes
Jan Machiels
Cornelius Goeris
Cornelius Assenberchts (Duffel)
Jan Cops (hoemaecker tot Mechelen)
Anderissen (notaris ende procureur binnen Mechelen)
Peeter Hermans (pennepoel jurisdictie van Mechelen)
Lauwereijssen (inwoonder van Mechelen)

Een verklaring van pastoor Stevaert over de problemen tussen de St. Sebastiaansgilde en de St. Ambrosiusgilde tijdens de processie.

Ick ondergeschrevene versocht sijnde te geven attestatie ende getuijgenisse der waerheijt, attestere by desen op de dach van het alderh[eilig]ste sacrament. Door de broeders vande gulde van S[in]t Sebastiaen geschiet te sijn in de solemnele proces-sie ontrent het venerabel te groot oneer van Godt, en scandael van alle het volck, een scandelijcke ende goddeloose storinge ende confusie, soo verre dat sy haer brandede flambeeuen in het haer ende ruggen van die daer het baldachinne droeghen hebben gesteken soo dat ick heb genootsaeckt gheweest om voordere ende meerdere troublen ende absuditeijten te belet-ten ende ??? ??, alleen met het venerabel terugh te keeren ghetuijge daerenboiven dat eenighe van die broeders n het loff naer den noen ontrent den autae selver uijt dronckenscap met hunne flambeeuen plat ter aerde syn gevallen “daban hoc festo sacratissimis

corporis D. in Waelhem 1711

*Was onder teeckent
H. Stevaert S.J. Licentiabus*

pastoir in Waelhem

 wh



*Het houten beeld van de Heilige
St. Sebastiaan in de kerk van Walem.
Gemaakt door beeldhouwer G. Schillemans
in 1768*

De gilde bestond uit een directeur of proviseur, uit voorgangers, ouderlingen en broeders. Om de drie jaar werd er een nieuwe voorganger gekozen, die eerst als knecht moest gediend hebben. De eerste proviseur was meester Jan Duré, burger van Walem.

De leden beoogden geen stoffelijke voordelen, doch al hun ontvangsten moesten dienen tot het verrichten van kerkelijke diensten. Twee maal per jaar vergaderden de leden buiten de deur van een herberg. Het was een "geestelijke gilde".

In de statuten stond dat ieder broeder op Sacramentsdag de processie "met brandende flambeeuwen" moesten vergezellen, voor of na het paviljoen. Steunende op dit artikel gingen de imkers plaats nemen naast het baldakijn en wilden het zelfs dragen.

Normaal gebeurde dit door de gilde van St. Sebastianus



De heilige Ambrosius, patroonheilige der imkers



De aankondiging voor een "Groote Prysschieting" op 1 juni 1862

, doch de Ambrosers schoten vooruit en zonder ontzag voor het "Allerheiligste" probeerde ze de troonhemel te ontrukken en staken hun brandende flambeeuwen in de rug van de Sebastianers. Het was een schandig gewoel en getier en pastoor Stevaerts was gedwongen met het Allerheiligste in de kerk terug te keren. Gans die dag werd er in het dorp gedronken en gekrakeeld. Door de drank verhit kwamen de Sebastianers tijdens het lof in de kerk hun ontevredenheid lucht geven.

In zijn kerkvisitatie van dat jaar schreef de Zeer Eerwaarde deken:

"communicantes circiter 200, quos inter varii defectuosi et scandalosi, quoque aliqui ebriosi, quos jussi denuntiari officio, nisi moniti recepiscant".

Verdere baldadigheden grepen niet meer plaats, doch de Sebastianers bleven beweren dat zij in hun recht waren en deden de gilde van St. Ambrosius een proces aan voor de Raad van Brabant. Het geding duurde twee jaar lang en eindigde op 13 december 1713.

De gilde van St. Sebastiaan behield haar oud voorrecht en mocht naast de geestelijke het H. Sacrament vergezellen op de Zondag van de kermis. De Ambrosers mochten naast het Hoogwaardig gaan in de processie van de maandag na de kermis.

Dit akkoord werd gedrukt, uitgedeeld en aangeplakt. Doch de mannen van St. Sebastianus plaatsten onder het plakkaat om hun tegenstanders te beschimpen de volgende opmerking: "Nota, dat de gilde van Waelhem niet gewoon is te compareren in de processie 's maandags na de kermis".

De Gilde van St. Sebastianus was wel met de eer gaan lopen, doch het proces had meer dan 2200 gulden gekost.

Welkom

Zoals jullie waarschijnlijk al hebben opgemerkt voorzien Lucas Van de Leur en Karel Caelen ons tijdschrift op regelmatige basis van interessante artikelen. Meestal hebben deze verband met het domein Roosendaal en op één of andere manier de link tussen Roosendaal en Walem. In dit artikel laten ze ons proeven van één van hun vele reisverhalen. Wij willen hun hierbij nogmaals bedanken voor hun mooie en boeiende verhalen. Geniet ervan !

In zijn "Geschiedenis der Vrijheid Walem" geeft Adriaan Goetstouwers verschillende mogelijke verklaringen voor de naam Waelhem. Wat het achtervoegsel "hem" betreft is er geen probleem. Het gaat om een "heem" of "heim", een woning of nederzetting uit de tijd van de Franken. Maar met "Wael" kan men zowat alle kanten uit.

Het kan wijzen op een woonplaats bij het water, dat door de Franken "Wahal" werd genoemd. Dat water moet dan de Nete zijn waar ze misschien een "wal" of dijk hebben opgeworpen. Het kan gaan over een plaats dicht bij een woud. Dat woord is nauw verwant is met Wald en kan terugslaan op het Waverwoud. Bij de inval van de Franken zouden de oorspronkelijke, gallo-romeinse bewoners de bossen ingevlucht zijn.

Omdat zij een andere taal spraken heeft men hun vroegere nederzetting toen "woning van de Walen" genoemd. Het kan ook zijn dat de nederzetting in handen was van een man met aanzien, die Walho heette en dat ze naar hem werd genoemd.

Goetstouwers voegt eraan toe dat de gemeente Walhain in Waals-Brabant historisch dezelfde schrijfwijze heeft gehad als Walem en hij vermeldt nog een reeks andere plaatsen met namen met gelijkaardige etymologische verklaringen: Walhain bij Buvrinnes (provincie Henegouwen), Walem bij Wortegem en bij Erondegem (beide in de provincie Oost-Vlaanderen), Walem bij Valkenburg (in het zuiden van de Nederlandse provincie Limburg) en twee plaatsjes in Duitsland die Walheim heten.

In deze bijdrage willen we een van die andere Walems even in de kijker stellen. We zijn ernaartoe geweest en we hebben een en ander opgezocht over

Walem bij Valkenburg

Dit Limburgse Walem is een gehucht van de gemeente Valkenburg aan de Geul. Het ligt op 144 meter hoogte, opeen lichtgolvend plateau, in vogelvlucht op 2,5 km ten oosten van het stadscentrum.

Walem is niet groot. Het bestaat slechts uit twee straten die met huizen bebouwd zijn. Alles samen wonen er amper 200 mensen. Ten zuiden van het plateau loopt de vallei van de Geul, een bijrivier van de Maas.

Het Geuldal bevindt zich ongeveer 72 meter lager dan het hoogste punt van de bewoonde kern.

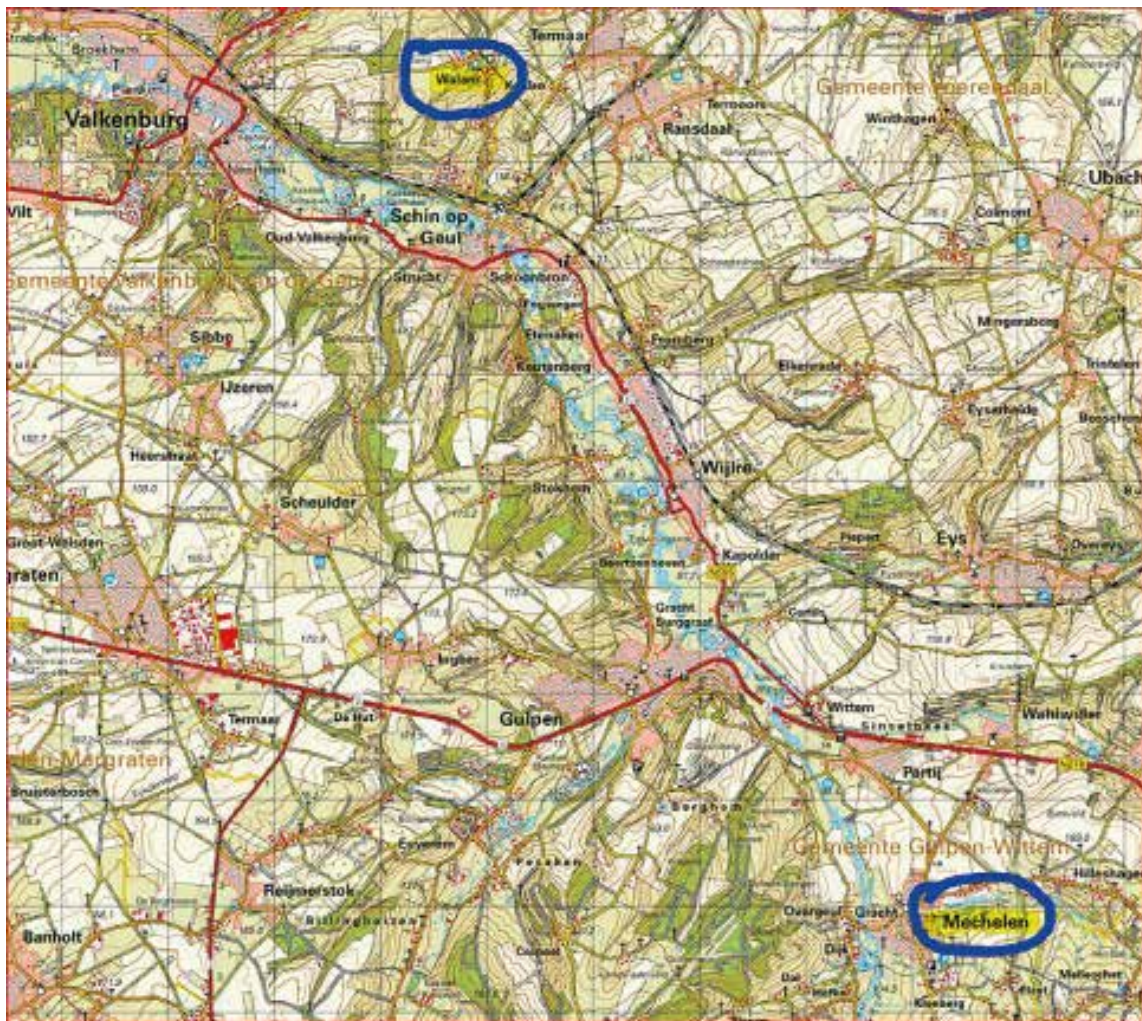


in Walem

In een document uit 1360 staat het gehucht voor het eerst vermeld als Walheym, maar op basis van archeologische vondsten wordt aangenomen dat er al veel langer bewoning is geweest.

Nederlandse etymologen lijken het er nogal over eens te zijn dat de naam waarschijnlijkstamt van 'wala' wat 'van de Walen' betekent. Op die plaats woonden vroeger dus Walen, mensen die een romaanse taal spraken. Dat komt overeen met een van de mogelijke verklaringen die door Goetstouwers worden aangereikt. En het klinkt zo gek nog niet, want Walem ligt maar een boogscheut verwijderd van een land waar nog steeds Frans gesproken wordt en dat we nu Wallonië noemen.

Dit Walem zou altijd een landbouwnederzetting geweest zijn. Dat is nog te zien aan enkele monumentale boerderijen waarvan er drie zijn opgenomen in het



Nederlands register van rijksmonumenten. Twee ervan dateren uit 1608 en 1737. Maar heden ten dage profiteert het gehucht ook van het toerisme dat zich op het einde van de 19de eeuw rond Valkenburg en in het Limburgs Heuvelland begon te ontwikkelen.

Je vindt er nu ook logies (campings, bungalowpark en vakantiewoningen) voor toeristen. Ze komen hier vooral naartoe om te fietsen en te wandelen. Door de hoge ligging van Walem en de soms steile hellingen van het Geuldal kan men er van mooie uitzichten genieten. Tot de historische bezienswaardigheden behoren de Kluis op de Schaelsberg en de resten van een Romeinse wachttoren die langs de heerweg naar Heerlen stond.

De Kluis ligt in een bos op iets meer dan een kilometer ten zuidwesten van het gehucht. Zij werd in 1688 gebouwd in opdracht van de toenmalige graaf van het niet verafgelegen kasteel Schaloen. Vanaf de stichting tot in 1930 is ze doorlopend door kluizenaars bewoond geweest.

Twee van hen liggen er ook begraven. Nabij de Kluis bevindt zich een kruisweg met 14 staties en een graflegging. Zowel de Kluis als de kruisweg zijn beschermd als rijksmonument. Dankzij de inzet van vrijwilligers kan de Kluis bezocht worden op zon- en feestdagen van Hemelvaartdag tot eind oktober en bovendien van maandag tot donderdag tijdens de vakantiemaanden.

Verrassend dicht bij Mechelen

Ons eigenste Walem en het Limburgse hebben niet alleen hun naam gemeen, maar ook het feit dat ze niet ver van Mechelen liggen. Precies 9 kilometer ten zuiden van het Valkenburgse gehucht ligt het dorp Mechelen. Een kerkdorp met een kleine 2000 inwoners.

Dit Mechelen is ontstaan als nederzetting rond een landgoed dat in 1215 verworven werd door de Johanniterorde. Hun eigendommen werden in 1796 door de Fransen in beslag genomen en Mechelen werd daarna de hoofdplaats van de gemeente Wittem. Tot deze einde 1998 werd opgeheven om samen met Gulpen een nieuwe gemeente te vormen (Gulpen-Wittem).

Ondertussen had Mechelen zich in de 20ste eeuw ontwikkeld tot een niet onbelangrijk toeristisch centrum. Er zijn een achttal hotels, twee campings, een bungalowpark, talrijke vakantiewoningen en andere overnachtingsmogelijkheden. Een van de hotels heet Brull. Dat klinkt ons bekend in de oren.

Tot de belangrijkste bezienswaardigheden behoren het Heerenhof (de vroegere commanderie en pachthoeve van de Johanniters), het Panhuis (een brouwerij uit de 18de eeuw) en twee watermolens op de Geul.



Mechelen, Hilleslagerweg: vakwerkhuis uit 1661

Maar bovenal is Mechelen bekend om zijn talrijke charmante boerderijen en andere gebouwen in vakbouwwerk, die je zeker moet gezien hebben.

Een twintigtal ervan zijn ingeschreven in het rijksmonumentenregister.

Nog nooit in Walem en Mechelen geweest?

Volg dan deze goede raad:

Doen!

"Het Cremerieke".

Het Cremerieke in de dertiger jaren, een jeugdclub avant la lettre.

RECHTZETTING !



Het huis in de kloosterstraat waar vroeger "het cremerieke" en de winkel van Sooi en Anna gevestigd was.

Op de linker foto onderaan zien we rechtstaand "Sooi van de kwiet", en onderaan J.Morotto en Wilfried De Vos.



Op de rechter foto vooraan in het midden staat Anna, met links naast haar Anna De Belder en rechts Josefien Leyers

Verder zien we nog, volgens onze bron met kennis van zaken:

Flor Van der Mercken, Bertha van Gusje, Tille van Janus en de vrouw van Frans Vonckx (volgens mijn opzoekingen in de Walemse genealogie : Victoria Theresia Rombouts) ,

Eerst en vooral wil ik iedereen bedanken omdat jullie ons Magazine echt lezen en niet zomaar bij de reclameblaadjes in de papiermand gooien van zodra je het uit de brievenbus hebt gehaald !

Toen ik na een lange afwezigheid in Walem terug thuiskwam van mijn verplichtte Corona-quarantaine, werd ik diezelfde dag nog aangesproken, op veilige afstand natuurlijk, door twee van onze leden: "... dat er *fouten in ons boekske staan*". De volgende dag kreeg ik nogmaals van een ander lid als opmerking: "*seg dat is ne verkeerde foto van het cremerieke, da was daa ni, da was in de kloosterstraat.*" Zo heb ik bovendien nog als extra, de bovenstaanden foto's van Sooike en Anna, de toenmalige uitbaters van het cremerieke, mogen inscannen zodat we deze hier met jullie kunnen delen

Als niet echte Walemnaar (ik was 6 maanden oud toen we in Walem kwamen wonen) had ik het cremerieke van Sooi en Anna verwisseld met de cremerie van "peezeke" waar ikzelf vroeger een ijsje ging kopen.

Hierbij doe ik nogmaals **een oproep aan alle Walemnaars**: indien jullie nog verhalen met bijbehorende foto's hebben, laat het ons weten! Het is op deze manier dat we onze leden een mooi, boeiend en historisch correct tijdschrift kunnen blijven aanbieden.

 wm

1910: 110 jaar geleden

110 Jaar geleden is de Komeet van Halley zichtbaar vanaf de aarde. In het Chinese keizerrijk wordt slavernij verboden en Japan annexeert Korea. Pavlov schrijft na zijn proefnemingen met honden zijn theorieën over de conditionele reflex. Dichterbij in Parijs, demonstreert Georges de eerste neonlamp. In Brussel wordt de 24e wereldtentoonstelling geopend en in augustus woedt er een brand op deze Wereldtentoonstelling. Onder andere de Franse, de Engelse en de Belgische afdeling gaan in de vlammen op. De Antwerpse aviateur Jules Tyck vestigt een nieuw wereldhoogterecord, tijdens de vliegweek in Brussel-Stockel vliegt hij naar 1.700 meter, en breekt daarmee het oude record van zijn vriend Jan Olieslagers met 176 meter. En in Walem: kleine schoten, grote kanonschoten, wegen aanleggen, brand en ongevallen..... lees zelf maar!

5 februari 1910 - Gazette van Brugge Wraak van wildstrovers. -

Maandag in het begin van den avond bevond de jachtwachter Willems zich in de keuken en vermaakte zich met zijn 3 jarig dochterken. Eensklaps weerklonk een schot, eene ruit werd verbrijzeld en het kind slaakte een smertkreet; de jachtwachter sprong buiten en zag 2 kerels vluchten langs het boschje dat zijne woning omringt. Een geneesheer die aanstonds ontboden was, bestatigde dat het kind door de lading loodkorrels in het geelaat getroffen was, een de oogen is verloren, doch de toestand van het arme kind is niet gevaarlijk. Zonder twijfel heeft men hier te doen met eene strooperswraak.



*Ter verduidelijkng: dit zijn geen "wildstrovers"
maar brave Battenbroekse jagers !*

13 februari 1910 - Gazet van Mechelen Bericht.-

De Burgemeester heeft de eer de bewoners kenbaar te maken, ingevolge een schrijven van den Heer Commandant der Artillerie van het fort van Waelhem, dat er op Woensdag, 16 Februari aanstaande om 8 1/2 ure 's morgens, kanonschoten met schroot van op het fort zullen gelost worden in de Oostelijke richting.

Onder het schieten zullen in de omstreken van het fort de vensters der woningen moeten opengezet worden om de ruiten te bewaren, daarenboven is alle omloop van gerij en voetgangers alsook alle werk op het veld verboden tot op 600 meters afstand van het fort

1 september 1910 - Het Laatste Nieuws De Krijgsoefeningen rond Mechelen

Van onzen correspondent

Reeds sedert eenige dagen zijn de krijgsoefeningen rond Mechelen begonnen. Daar het de inneming van het fort van Waelhem geldt, worden Mechelen, Sint Cathelijne-Waver en Duffel met soldaten bezet, die het leger van den vijand uitmaken en hunne oefeningen op enkele kilometers van het fort beginnen.

in onze dagbladen

Dinsdagavond moest de vesting ingenomen worden. Van in de dag maken de fantassins loopgraven en de pontonniers vervaardigen eene brug om over de gracht, die de vesting omgeeft te werpen. Deze brug wordt in de nabijheid van het fort verdoken.

Eene massa volk, ontelbare wielrijders, automobielen en huurrijtuigen begeven zich door den pikdonkeren avond naar Waelhem, waar er gedrongen en geduwd wordt om in de nabijheid van het fort te geraken.

Om 9 u 10 m. wordt een wachtschot gelost en het alarm geblazen. Onmiddellijk loopen de in het fort zijnde soldaten naar de gracht en openen een hevig geweervuur op den nog onzichtbaren vijand.

Van op de vesting worden de omstreken verlicht door een machtigen electrischen projector, die toelaat aan de verdedigers der vesting den vijand, die zich om het fort in het struikgewas verborgen houdt, te ontdekken.

Een geweldig kanonvuur wordt geopend van de vesting: dit is het signaal voor de pontonniers, die met de brug vooruit komen, onder een geestdriftig gejuich der burgers.



De "machtigen electrischen projector" op het fort.

Nu openen de aanvallers een vuur op de verdedigers der vesting, om de pontonniers te beschutten, die op enkele oogenblikken de brug gelegd hebben, gereed om de aanvallers in de vesting te laten.

De aftocht wordt geblazen en het vuur gestaakt. De vesting is dus ingenomen.

De toeschouwers begeven zich al zingend naar de stad en alles wordt doodstil.

3 september 1910 - Gazet van Mechelen **Brand te Waelhem**

Donderdagnamiddag, rond 3 ure, is de weerlicht gevallen op de hoeve van de landbouwer Alfons Magnus alhier en stak stal en schuur in brand. Het vee heeft men in haast kunnen redden, doch alles wat zich in de schuur bevond is de prooi der vlammen geworden.

De hoeve heeft men gelukkig tegen het vuur kunnen beschermen. De schade is overgroot, want gansch de oogst bevond zich in de afgebrande schuur.

Of er verzekering is weten we niet.

18 september 1910 - Het laatste nieuws **Nieuws uit Waelhem.**

Het gemeentebestuur heeft nieuwe voetpaden doen leggen, alsook verscheidene zijstraatjes laten kasseien met de stenen welk van de grote baan waren overgebleven.

Men zou daar een schoon, nuttig en goed werk kunnen gemaakt hebben. En dat moest

ook, aangezien het de centen gold der belastingsbetalers.

Maar neen, die wijze burgervaders hebben alles verbroddeld. Vooreerst de voetpaden zijn op de eene plaats veel te hoog, op de andere veel te laag en te smal. Men zou waarlijk moeten denken dat die wijze mannen het op sommige inwoners der gemeente hebben, aangezien de gaanpaden op vele plaatsen maar een paar voet breed zijn, wanneer men ze overal 2 meter breed hadden kunnen maken, met dezelfde kosten. Dan zou iedereen tevreden geweest zijn. Natuurlijk hadden onze burgervaders moeten beginnen met riolen te maken, niet alleenlijk op de groote baan, maar ook in de zijstraten. De inwoners der zijstraten worden door het water overrompeld en bij elke regenvlaag lopen hunne huizen en kelders vol, zoodat sommige mensschen op hunne bovenkamers moeten vluchten. Op andere plaatsen worden de landen in sterfputten herschapen, zoodanig dat de mensschen er niets meer kunnen winnen en alles bederft.



Kasseien in de Lange Zandstraat

Op de groote baan is het niet beter: daar ook liggen geene riolen, hetgeen broodnodig was, te meer daar de "trottoirs" en zijwegen zoodanig slecht gelegd zijn, dat het water overal blijft staan en de kelders intusschen vol loopten, hetgeen vroeger nooit gebeurde.

Een burger van Waelhem.

5 oktober 1910 - De Volksgazet Waelhem - Lijk opgevischt.

Zondag werd uit de Nethe tussen Waelhem en Rumpst, het lijk opgevischt van een onbekend manspersoon, die omtrent 60 jaar oud schijnt te zijn. Het lijk werd naar het doodenhuis overgebracht.

10 november 1910 - Gazet van MechelenWaelhem.- Erg ongeval.

De genaamde Jos Crauwels, schrijnwerker in de "Waterleiding", te Waelhem is maandagmorgen van de trappen gevallen in de fabriek, en brak zich de knieschijf.

De man werd in deerniswekkenden toestand opgenomen en door den dokter van Rumpst verzorgd, waarna hij naar zijne woning is overgebracht.

13 november 1910 - Het Laatste Nieuws Nutteloze uitgaven.

Men meldt ons uit Waelhem dat eene nieuwe kerk aldaar gaat opgericht worden die 88.000 fr zal kosten.

De noodwendigheid van die kerk deed zich bijlange niet gevoelen, er zijn wel andere werken die sinds jaren moesten  hr uitgevoerd worden.



De kerk tijdens de verbouwingen (tot 1912).

Het schip werd afgebroken, enkel de toren en zijbeuken bleven behouden.

Werken onder impuls van pastoor Bruynkens en burgemeester Coppens.

Vroeger en nu



De Korte Zandstraat gezien vanuit de Oude Baan

Pasen en eieren

Met Pasen rapen de kinderen eitjes, vakkundig in de tuin verstoopt door de 'paashaas'. Het is een traditie, maar vanwaar komt ze? Onderzoekers breken er al jaren het hoofd over, maar de echte oorsprong blijft een mysterie.

In de Bijbel staat geschreven dat Jezus Christus op Goede Vrijdag stierf aan het kruis. Op Paaszondag verrees Hij uit de dood, waardoor Pasen de belangrijkste dag op de katholieke kalender is. Om de herrijzenis te herdenken, komen gelovigen sindsdien samen in de kerk of genieten ze van een speciale maaltijd met vrienden en familie.

Verboden eieren

Maar in de Bijbel is geen sprake van een paashaas die in tuinen komt huppelen als niemand het merkt en ineens ook wat versierde eieren achterlaat. Die traditie was er in het begin niet bij. Meer nog: indertijd was het door kerkleiders verboden om eieren te eten in de Heilige Week in aanloop naar Pasen. Door dat verbod spaarde iedereen zijn eitjes tot op de feestdag.

De eieren werden gedecoreerd om extra te vieren dat iedereen er toen wél mocht van smullen. Sommige theorieën willen dat het paasei staat voor de steen van het graf van Jozef van Arimathea, waaruit Jezus Christus is verrezen. Katholieken brachten manden vol eieren naar de kerk om te laten zegenen.

Volgens de katholieke traditie worden de paaseieren geworpen "door de klokken van Rome". Alle klokken vertrokken tijdens het Gloria in de mis van Witte Donderdag naar Rome om op Paaszondag terug te keren met de meegebrachte eieren. Een theorie wil dat protestanten het katholieke verhaal over de klokken niet wilden vertellen. Zij zouden de paashaas aan het verhaal hebben gehecht.

Maar volgens de onderzoeker en schrijver Kevin Shortleeve, verbonden aan de Christopher Newport University, ging het anders en ligt de oorsprong van de gewoonte bij de Teutonen, een Germaanse stam die in de laatste eeuw voor Christus van het wereldtoneel verdween. Aan Scientas legt hij uit dat ze verschillende mythes verspreidden.

Bij het begin van de lente begroeven Germaanse volkeren eieren in hun akkers, opdat die vruchtbaar zouden worden. Maar één van de verhalen gaat over een meisje dat een gewond vogeltje vond. Ze bad tot godin Ostara, die het vogeltje



Een voorstelling van de godin Ostara

veranderde in een haas.

Ze vertelde dat het konijn één keer per jaar zou terugkomen om versierde eieren uit te delen. In een andere versie betoverde de godin een haas rond de lente, die één dag in het jaar in staat was om eieren te leggen. Eén ding is zeker: in 1690 verscheen het eerste verhaal over een haas die eieren verstopte, maar of Ostera ooit echt heeft bestaan is tot nu toe nog niet achterhaald.

Joodse traditie : Pesach is het Joodse feest waarin de uittocht van Egypte wordt herdacht. Tijdens dit feest wordt het verhaal verteld en wordt de seder-schotel gegeten. Op de schotel liggen de volgende symbolische ingrediënten: *Een lamsbotje:* dit herinnert aan het bloed van het lam. Door het bloed op de deuren te smeren, ging de tiende plaag aan de Israëlieten voorbij. Ook wij zijn door Jezus' bloed gered. *Bittere kruiden:* bijvoorbeeld mierikswortel. Dit symboliseert de bitterheid van het lijden in slavernij. *Groene kruiden:* als selderij en peterselie gedoopt in zout water. Het symboliseert de tranen van hen in slavernij. Ze staan ook voor nieuw ontkiemend leven. *Een ei:* het teken van breekbaarheid, maar ook van nieuw leven. *Charosset:* een mengsel van gemalen vruchten, noten, kaneel en zoete wijn. Dit herinnert aan het leem waarmee de slaven in Egypte stenen moesten maken.



Een Joodse sederschotel

Bittere eieren: De Victorianen maakten dan weer hun eigen versie van de traditie aan en vulden met satijn bedekte kartonnen eieren vol paasgeschenken. De chocoladen eieren doken voor het eerst op in de 19e eeuw in Frankrijk en Duitsland, maar ze waren allesbehalve zoet. Integendeel: ze waren hard en smaakten bitter. Door de jaren heen verbeterden de technieken om chocolade te maken, wat uiteindelijk leidde tot holle eieren die nu nog steeds populair zijn.

De paaskoekoek: Nog een andere visie op de legende is vermoedelijk ontstaan in de 19e eeuw. Konijnen bevallen meestal rond de paastijd van een groot nest kleintjes. Daardoor werden ze aanschouwd als een symbool van nieuw leven. Volgens diezelfde legende verstopt de paashaas (versierde) eitjes, omdat die tevens een symbool zijn van nieuw leven. Let wel: vraag je naar de paashaas in Zwitserland en in bepaalde delen van Duitsland? Dan zullen ze hem niet kennen. Daar worden eieren respectievelijk verstopt door een koekoek en een vos.

Of we ooit de echte, betrouwbare ontstaansgeschiedenis van de traditie zullen kennen? Volgens Shortsleeve is het heel onwaarschijnlijk omdat er de voorbije eeuwen verschillende verhalen en mythes de ronde hebben gedaan. Maar laat er vooral je paasfeest niet door verknallen. Zelig Pasen!

Computer: In computerprogramma's, op dvd's, op cd's en in boeken wordt de term "Easter egg" (Engels voor paasei) ook wel gebruikt om verborgen extra's aan te duiden. Men moet hierbij denken aan extra scènes op een dvd, of geheime berichten of afbeeldingen die verschijnen bij gebruik van speciale toetscombinaties op uw computer.

De Beeldhouwer

*Ik heb het me niet ingebeeld
Hij heeft een kop als een beeld
Een man uit 1 stuk
Maakt zich niet nodeloos druk
Het is niet om te grappen
Hij had zichzelf kunnen kappen
Een rots
Trots
Maar niet overdreven
Begrijpt het leven
Legde me uit alras
Dat hij niet groot werd omdat zijn werkruimte te klein was*

*Zijn vrouw en hij hebben mekaar geko-
zen
En leven al 56 jaar in symbiose
Ik kan je ook vertellen
Ze maakt super lekkere frikadellen
Ze zocht dingen terstond
Terwijl ze onmiddellijk opstond
En hij voorspelde lachend dat ze ze niet
vond
Hij zei ze, ze heeft pech
Want ons Ilse is er mee weg
De tweede keer kwam het niet uit
Een foto was haar buit.*

*Hij vertelt zonder dralen
Levensechte verhalen
Ik merkte het geleidelijk
Hij heeft een heel klare kijk
Het is reuze
Zoals hij staat achter elke keuze
Voorwaar
Een echte levenskunstenaar*



 kdb

INHOUD

Editoriaal	3
De gilden in Waelhem	4
Welkom in Walem	10
Het cremerieke - rechtzetting	13
1910: 110 jaar geleden in onze dagbladen	14
Vroeger en nu	17
Pasen en eieren	18
De beeldhouwer	20